

NEKI POKLADNI OBIČAJI I DRVENE MASKE U MEĐIMURJU

Etnografski muzej u Zagrebu je god. 1956. i 1957. sistematski istraživao i proučavao Međimurje. Tom prilikom zabilježeni su pokladni običaji u selu Turčišću i otkupljene pokladne drvene maske u tom selu, te Podturenu i Dekanovcu.

Običaji su bez sumnje izgubili dobar dio ranijeg značenja, no upravo upotreba drvenih maski kao i načini izvođenja pokladnih običaja upozoravaju da je sve to ostatak jednoga kulta, samoniklog ili prenijetog u međimursku regiju. Daljnja će proučavanja pokazati porijekla i vremenski locirati ove običaje kao i utjecaje pod kojima su se razvijali.

Do danas su pokladni običaji i pokladno prerusavanje uz upotrebu drvenih maski jedino u cjelini održani u Turčišću. Ovdje je i nađen najveći broj drvenih maski, koje još i danas u raznovrsnim oblicima izrađuju vješti pojedinci.

Maškuri, maškori, baukači ili gukači, kako se različito u pojedinim selima naziva pokladna prerusena mladež, počinju se spravljacki četnaest dana prije fašnika, fašnjeka, i to svaku večer od mraka pa gotovo do ponoći. Iz svake kuće idu po dva do tri člana i to neoženjeni dečki i puce, ali i oženjeni ljudi. Jedna od naših kazivačica iz sela Turčišća stara oko 65 godina pripovijedala je kako je u mladosti u petom mjesecu trudnoće išla u maškure.

Pokladno veselje raste prema fašniku da u nedjelju uoči poklada i na fašnički utorak raspojasanost dostigne vrhunac. Prerusavanje maškura je veoma raznoliko. To su najčešće likovi preobučeni u stara otrcana odijela, u dijelove narodne nošnje, s naopako navučenim kožusima od ovčje ili jareće vune ili u građanska odijela. Lica zastiru najviše drvenim lampama i larfama, rjeđe različitim maramama, papirnatim obrazinama, a zapaženo je i napadno bojenje lica. Pojedini maškuri nose na sebi ili u ruci neizostavne atribute: mjedena ili željezna zvana, željezne lance, štapove, metle i dr. čime stvaraju buku i zastrašuju djecu.

Na pokladni se utorak maškuri pojavljuju od jutra do naveče. Toga dana mogu se vidjeti pojedinačne maske, zatim manje ili veće skupine, koje obavljaju neku pojedinačnu akciju ili radnju.

Od pojedinačnih maski do nedavna je bio poznat lik smrti. To je prurušeni momak ogrnut bijelom plahtom s bijelim rukavicama i kosom u lijevoj ruci. Na licu je imao masku laftru smrt. Ovaj maškursmrt ide sam po selu, zalazi u pojedine kuće i dvorišta, ništa ne govori i ne prima darove.

Na pokladni utorak godine 1957. zapažene su ove manje i veće grupe maškura. Još izjutra ophode selom cigan i ciganica z detetom, te nezavisno o tome kum i kuma, koji nose dete na krst. Ovi likovi nastupaju uvijek u travesticiji obrnutog spola, a imaginarno dete predstavlja slamnata lutka. Cigan je presvučen u otrcano muško odijelo, opasan željeznim lancem s drvenom, nekada željeznom lafrom na licu. U ruci nosi štap. Ciganica je obučena u šarenu haljinu s maramom na glavi vezanom pod bradom i namazanim licem crnom bojom. Pod rukom u koritu ciganica nosi dete, dok u drugoj ruci drži štublju, posudu za zelje. Svako toliko ciganica polaže dete s koritom na zemlju, ziblje ga i iz štublje ga hrani. Za to vrijeme cigan sa štapom plaši okupljenu djecu. Cigan i ciganica uvijek idu zajedno, lagano koračaju i obilaze selo. Ne obaziru se ni na koga, ne razgovaraju, samo se zagledaju i zalaze u dvorišta i kuće koje žele porod. Ukućani koji žele i očekuju zdravo novorođenče rado dočekuju ove maškure, ali ne stupaju s njima u bliži kontakt. Poslije obilaska čitavog sela cigan i ciganica neprimjetno nestaju, a pojavljuju se tek na glavnoj pokladnoj svečanosti pod konac dana. Slično ophode selom kum i kuma. Obučeni su u dijelove narodne nošnje i nose dete, slamnatu lutku, na krst. Kum nosi u zdeli kolače i liter vina, te usput hrani dete koje kuma drži na rukama u koritu.

U čitavom Međimurju dobro su poznati likovi babe i deda, a susreću se u različitim varijantama prurušavanja. I kod ovih likova uobičajena je travesticija. Oba lika su veoma vesele i šaljive figure. Tako je do nedavna baba imala na leđima puklju, grbu, dok u ruci nosi metlu od šibe kojom neprestano maše. Pojavljuju se uvijek zajedno, a u završnoj svečanosti sudjeluju aktivno u smiješnim doskočicama. God. 1957. ova su dva lika prikazana u jednom i to kako baba deda nosi. Babu i deda predstavljao je jedan momak i to tako da je gornji dio tijela obukao kao muškarac, a donji u žensku suknju. On je pred sobom nosio od slame napravljen dio ženskog lika od pasa na više, a straga na leđima objesio je oko pasa muške hlače i cipele, također napunjene slamom.

Poseban oblik skupnoga maskiranja je hertarija,¹ maske u stadu, ali je ovaj običaj danas gotovo iščezao.

Kao oblici grupnog maskiranja javlja se skupina s devom, kamelom, i skupina s konjem. (Vidi u prilogu tabla VII sl. 1. i 2. te opise istih u popisu slika). U oba ova slučaja životinjske likove prikazuju po dva momka preko kojih je prebačena domaća lanena plahta ili

¹Hertarija, hertar od njem. die Herde. U Međimurju služe danas ovi nazivi za stado, odnosno pastira.

šator, gruba domaća plahta od konoplje. Lik kamele improviziran je dalje tako da se štap ili metla ovije slamom i plahtom u obliku dugog vrata i glave. Prednji, prekriti momak nosi štap s tom glavom visoko podignuto u rukama i klima njome u ritmu hoda. Stražnji momak drži se za prednjega rukama u polupognutom položaju, te tako čini stražnji par nogu i leđa životinje. Preko leđa deve prebačeno je uže na kojemu su na krajevima privezane kante ili vreće. Devu prate dva goniča, a to su obično maškuri lampe.

Slično kao deva prikazan je i konj (vidi tabla VII sl. 2.), samo što mu je glava manja i na kraćem vratu. Konj ima rep od užeta, a na leđima nosi teret. Gone ga dva maskirana goniča.

Obje ove grupe prolaze nekoliko puta kroz selo, smiješno poskakuju, a oko njih se skupljaju ostali maškuri i brojna seoska djeca.

Veoma živu i obijesnu skupinu od desetak maškura sačinjavaju maskirani momci koji se zovu lampe. Glavu pokrivaju lampom birkon, drvenom maskom sa životinjskim rogovima, dok im je ostala odjeća različita, danas najčešće građanska. U skupinu lampa spadaju i nap'hanci (nom. sing. nap'haneć). To su najčešće mladi momci odjeveni u belinu, u narodnu nošnju od domaćeg platna. Nap'haneć je obučen u bijele široke gaće i robaču. Nogavice i rukavi su pri dnu svezani uzicom, a čitav im je prostor oko tijela ispunjen slamom. Oko struka nap'haneć je opasan uzicom o kojoj je sprijeda na pojasu prikopčan metalni zvonac, a preko prsa ima nakriž zvezani lanec. Glavu mu pokriva lampa birkon, u prošlosti s pomičnim gobecom. Maškuri nap'hanci i lampe imaju redovito u ruci raznovrsne predmete za plašenje i stvaranje buke. To su najčešće željezne vile rasove, drveni štap ili metla. S tim predmetima ovi maškuri razmahuju, raspojasano trče i neprekidno zvone zvonima. Pojedini iznenadno zastaje, sjeda na štap, botu, zatim opet diže zvono i neprekidno zvonu. (Vidi tabla VIII sl. 3. i tabla VII sl. 2.).

Maškuri lampe imaju često pričvršćene vlatove slame oko nogu, ruku ili kojega god drugoga dijela tijela, a uz to ovješena zvona. Nap'hanci i lampe idu zajedno uz veliku buku i larmanje. Na rasršću, fruku, oni plešu, poskakuju i pjevaju. Takva skupina ponekad obilazi kuće s instrumentom za bućenje, koji ovdje nosi naziv prda. To je zemljani litreni lonac s napetim svinjskim mjehurom. Lonac je posrijedi probušen, a kroz taj otvor je provučen štapić koji na unutarnjem kraju ima neku vrstu kolutića. Maškuri neprekidno vuče štapić gore-dolje pri čemu se stvara zvuk hrgu-hrgu. U obilasku kuća uz buku spomenutog instrumenta maškuri pjevaju:

»Tu za repu, tu za ljen
tu za masno zelje.
Fašnjik se je oženil

Pepelnicu zaručil.
Pepelnica zaručnica
Fašnjik mladoženja!...«

Uz prvi stih tri do četiri maškura vrte se u kolu i poskakuju, kaj bo repa bolje debela. Uz drugi stih maškuri gaze nogama, što simbolički predstavlja kiseljenje zelja.

Nap'hanci i lampe najbrojnije su i najomiljelije maškure. Nekad su išli u skupinama iz Turčišća u susjedno selo Domašince.

Gotovo nikad na fašnik ne izostaje oveća skupina koja predstavlja svate. To je svatovska svita, koju sačinjavaju slijedeća lica u travesticiji obrnutog spola: zaručnica, mladoženja, dever, podsnehaja, zastavjek i starešina. Sva su ova lica bez obrazina, obojenih obraza i s naočalima na nosu. Zaručnicu predstavlja veseli momak obučen u svadbenu haljinu s partom, vijencem i šlaerom na glavi, dok su svati danas odjeveni u građanska odijela ili u dijelove narodne nošnje (vidi tabla VIII sl. 4.). Svati veselo obilaze selo, na raskršću dugo plešu i pjevaju, danas uz pratnju harmonike. Kasnije se priključuju ostalim maškurima.

Dobro je poznat i običaj oboravanja sela koje obavljaju maškuri s ornicama i plugom. Ovaj se običaj održavao do drugoga svjetskog rata. U njem je sudjelovalo mnogo maškura, iako su funkcije oko oboravanja vršili određeni maškuri. Dvije maškure lampe u ulozu konja vuku lancima ornice na kojima je privezana vlačuga; na vlačugu se položi daska na kojoj je smješten plug; na daski kraj pluga sjede dva maškura, obično nap'hanci, koji predstavljaју kočijaše i neprestano mašu bičevima i tjeraju lampe u ulozu konja. Na taj način maske obilaze selo, odnosno oboravaju ga. Ostali maškuri trče i skaču oko navedene skupine, stvaraju pri tom veliku galamu i buku. Pamti se da je ovako opremljena skupina iz Turčišća išla u susjedno selo Domašince.

Pod konac dana fašnika svi se maškuri uz sudjelovanje seljana sastaju na raskršću fruku. Ovdje u velikom veselju i raspojasanosti uz pjesmu, uz prđu i glazbu (danas harmoniku) obijesni maškuri skaču, plešu i pjevaju. S tog mjesta maškuri u manjim i većim skupinama, koje se formiraju u povorku, odlaze na obalu rijeke Trnave. Tamo obavljaju posebnu radnju i to vješanje cigana. U liku cigana seljaci gledaju neku istaknutiju ličnost iz sela i koriste se pokladnim običajima da je ismiju ili kazne. Zbiva se to ovako: Optuženog cigana dovode na kolima na određeno mjesto. U kola su upregnuti maškuri nap'hanci ili maškuri medvedi, momci prurušeni u kožuhe s ovčjim ili jarećim krznom. Cigan, pokraj kojega su smještena vješala galge, sjedi tužno na kolima. Njega pred cijelim skupom okrivljuje sodec, prurušeni muškarac u građansko ruho i to da je čmelcevkral ili nekom sličnom optužbom, nakon čega mu izriče smrtnu kaznu vješanjem. Ciganica z koritom uruci plače i nariče za svojim mužem kao i ostali maškuri, dok narod viče da ga objese. Za to vrijeme cigan lukavo bježi s kola na određeno mjesto, obično na koju parnu, tj. onaj dio štaglja gdje se sprema sijeno. Za njim bježe četiri maškura da ga uhvate. U parni je već otprije spremljena slamnata lutka slična ciganskom liku. Razdragani maškuri vuku cigana, slamnatu luktu, te uz povike i veselje izvrše vješanje. Na molbe i zapomaganje ciganice maškuri skidaju cigana sa galga. Zatim ga na kolima vode do rijeke Trnave i tamo ga s mosta utapaju.

Po završetku ovog prizora maškuri napuštaju ovo mjesto. Uz pjesmu i povike vraćaju se na raskršće fruk i dočekuju Pepelnicu.

Etnografski muzej u Zagrebu posjeduje u svom inventaru sedam pokladnih maski iz Međimurja koje su otkupljene u toku prije spomenutog rada. Premda su maske otkupljene u selima Turčišću, Podturenu i Dekanovcu, istraživanja su pokazala da su slične bile u upotrebi i u selima Domašincu, Novakovcu, Ferketincu, Mur. Središću, Donjem Hrašćanu, Hodošanu i Donjem Kraljevcu.

Po obliku, likovnom izrazu i upotrebi međimurske maske možemo svrstati u ove grupe:

I Antropomorfna maska lafra, primjer: lafra inv. br. Et 17122.

II Zoomorfna maska čaplja, primjer: čaplja krava inv. br. Et 17144 i čaplja koza inv. br. Et 17145.

III Maska s antropomorfnim i zoomorfnim elementima lampa birkon, lampa, primjer: lampe Et 17141, Et 17142, Et 17143 i Et 17146.

Antropomorfna drvena maska bila je u prošlosti raznovrsnog oblika, plastična i obojena. Neke od maski imaju naročitu namjenu i prikazuju različite određene likove. Tako je u Turčišću, Domašincu i Podturenu dobro poznata babja skopana lafra, maska s plastično izraženim staračkim ženskim licem, određena izričito za prerušeni lik babe u travesticiji obrnutog spola. Ovoj grupi treba pribrojiti i drvenu masku lafra smrt. To je maska sa grotesknim izgledom, otvorenim ustima i nanizanim pokretnim zubima od repe. Do nedavna je bila u upotrebi i željezna maska, koja je prikazivala cigansko lice. To je obrazina s naglašenim očnim otvorima i dodanim trepavicama od tankog lima. Antropomorfna drvena maska je danas gotovo iščezla pred češćom upotrebom lampa birkon

Zoomorfne maske predstavljaju uvijek glave domaćih životinja. Čaplja je danas poznata u selima Podturenu i Turčišću, iako su za sada nađena samo dva primjerka u selu Podturenu. Čaplja se nikada ne javlja kao pojedinačna maska, već u skupini prerušenih momaka, u hertariji.

Lampa birkon je danas, a bila je i u prošlosti, u Međimurju najčešće upotrebljavana maska. Njome se prerušavaju pojedinci i skupine. Obrazine ovih lampa uvijek izražavaju ljudski lik, premda dodani dijelovi životinjskog gobeca i ovnujski, nekada kozji ili jelenji rogovi daju odlučujuć naglasak u cjelovitom izrazu.

Kod većine međimurskih maski osjeća se opća težnja k zoomorfnom obliku. Ispitivanjem je ustanovljeno da su se prije upotrebljavale različite maske koje su prikazivale životinje ili ptice, npr. u selu Turčišću do nedavna su bile poznate lampa svinja i lampa krava, u Podturenu lampa štrk (vrsta ptice), zatim lampa ščuka (štuka), lampa roda, lampa žaba i lampa raca (patka). Nekad je maska, vrsta lampe, imala pomični gobeć kojim se moglo, slično kao kod maske čaplje pokati, udarati, pljeskati gornjim dijelom gobeca o donji.

Opis pojedinih maski dajem izvodom iz Kataloga Etnografskog muzeja u Zagrebu s glavnim podacima iz inventara:

- 1. Naziv predmeta:** Lafra, larfa, drvena maska
- Inv. br.:** Et 17122
- Dimenzije:** Dulj: 25,5 cm, šir. 15,8 cm.
- Materijal:** Vrbovo drvo, remenje od kože.
- Opis:** Lafra, larfa izrađena je od jednog komada drva, iznutra izdubena, izvana plastično oblikovana u liku ljudskog lica. Očni otvori i rastvorena usta su izrezani, dok su skupljene obrve, kukasti nos, obrazi i brada ispupčeni. U donjoj vilici je usađeno šest drvenih zubi. Površina je obojena smeđom i tamnocrvenkastom bojom, dok su obrve i brkovi naznačeni modro. Čitava se maska sjaji, jer je premazana lojem. Polaze se na lice i pokriva ga kao obrazina od kose do ispod brade i od uha do uha. Učvršćuje se preko tjemena i zatiljka s pomoću dva prekrížena kožnata remena.
- Ukras i likovni izraz:** Maska obojena spomenutim bojama. U cjelini s isce-renim rijetkim zubima, kratkim kukastim nosom i duboko uvučenim očnim dupljama maska je impresivna.
- Porijeklo:** Selo Turčišće. Izradio Ignac Lacković, jedan od najboljih izrađivača drvenih maski u Turčišću. God. 1955. preselio je u Baranju.
- Datiranje:** Izrađena god. 1954., upotrebljavana uz fašničke običaje do 1957., kada je otkupljena za muzej.
- Stanje očuvanosti:** Rabljena, neoštećena (vidi tabla IX).
- 2. Naziv predmeta:** Čaplja krava, drvena maska.
- Inv. br.:** Et 17144.
- Dimenzije:** Dulj. 34 cm, šir. 16 cm, dulj. štapa 88 cm.
- Materijal:** Hrastovina, ovnujski rogovi, uzica.
- Opis:** Čaplja krava ne polaze se na lice, nego se nosi na štapu pred sobom. Izrađena je od hrastovine u stiliziranom liku govede glave. Glava se sastoji od dva dijela. Veći izduženi drveni dio predstavlja lik krave, dok manji dio sačinjava pokretnu čeljust sa žvalama. Glava je prikazana u nešto zaobljenom

obliku, prema žvalama je sužena s naznačenim noz-drvmama. Donja čeljust je pričvršćena uz glavni dio glave limenim pločicama. Na donjoj čeljusti pričvršćena je uzica, s pomoću koje se žvale pomiču. Lik goveda je upotpunjen posebnim usađenim drvenim okruglastim ušima i originalnim ovnujskim rogovima. Predmet je u pojedinostima izveden plošno, drvo je grubo obrađeno. Maska je obojena naizmjenično crvenom, ljubičastom, plavom i bijelom zemljanom bojom. Naznačene su oči i obrazi, dok se u razjapljenim žvalama nazire crveni jezik. Č a p l j u k r a v u drži na štapu nad glavom s obje ruke momak zagrnut bijelom plahtom i povlači uzicu te c u k a, tj. neprekidno otvara i zatvara žvale na maski, stvarajući zvuk c u k o j. Prerušeni lik s maskom č a p l j o m k r a v o m predstavlja govedo. Nekoliko takvih likova, pet do šest, čini skupinu zvanu h e r t a r i j a, koju imaginarno goni na pašu pastir, posebno prerušeni momak u goniča stada.

- Ukras i likovni izraz:** Obojena različitim bojama, ovnujski rogovi. Predstavlja govedu glavu.
- Porijeklo:** Selo Podturen. Masku izradio Frano Hranilović, od koga je predmet i otkupljen.
- Datiranje:** Maska izrađena 1952.
- Stanje očuvanosti:** Maska rabljena, neoštećena (vidi tabla X).

3. Naziv predmeta: Č a p l j a k o z a, drvena maska.

- Inv. br.:** Et 17145.
- Dimenzije:** Dulj. 34 cm, šir. 14,5 cm, dulj. štapa 118 cm.
- Materijal:** Hrastovina, rogovi od šiblja, uzica.
- Opis:** Isto kao inv. br. Et 17144 s razlikom što ova maska prikazuje glavu koze. Oči su označene urezanim krugovima. Lik koze je upotpunjen posebno usađenim drvenim ušima i tankim rogovima od šiblja. Maska je obojena u crno čađom, te žutom glinom.
- Ukras i likovni izraz:** Maska obojena spomenutim bojama, prikazuje glavu koze.
- Porijeklo:** Selo Podturen, otkupljena od Martina Zobića 1957.
- Datiranje:** Izrađena poslije drugoga svjetskog rata.
- Stanje očuvanosti:** Rabljena, neoštećena (vidi tabla XI).

4. Naziv predmeta: Lampa birkon,² drvena maska s ovnujskim rogovima.

Inv. br.: Et 17141.

Dimenzije: Dulj. 30 cm, šir. 18,5 cm.

Materijal: Vrbovo drvo, ovnujski rogovi, remenje od kože.

Opis: Lampa birkon grubo je izrađena od vrbovog drva, izvana oblikovana, iznutra izdubena. Sama maska ima tri dijela: obrazina, gobec i kalota na kojoj su nastavljeni ovnujski rogovi. Obrazina plastično izražava ljudski lik. Očni otvori i usta su izrezani, dok su nadočni lukovi i ispupčeni tupasti nos veoma naglašeni. Kroz otvor za usta uvučen je i čavlima učvršćen zaseban dvodijelni drveni dio gobec u obliku kljuna, sprijeda nazubljen. Po glavnoj značajki ove maske, dva zavinuta ovnujska roga, maska nosi naziv birkon. Lampa birkon je obojena narančasto-crvenom i crnom bojom, koja inače služi za bojadisanje zidova. Obrazina je obojena narančasto-crveno, dok su kalota, nadočni lukovi i gobec crni. Površina je grubo obrađena, poznaju se rezovi nožića. Maska se stavlja na lice tako da kalota leži na tjemenu, obrazina pokriva lice do ispod brade. Učvršćuje se preko zatiljka sa dva kožnata remena, koja su provučena kroz očne otvore.

Ukras i likovni izraz: Maska obojena spomenutim bojama i ima svoj specifičan izraz u kombinaciji ljudskih i životinjskih elemenata.

Porijeklo: Selo Turčišće. Izradio Ivan Mihalec, bila u upotrebi uz pokladne običaje na fašnički utorak 1957.

Datiranje: Izrađena 1955., otkupljena 1957.

Stanje očuvanosti: Rabljena, neoštećena (vidi tabla XII).

5. Naziv predmeta: Lampa birkon, drvena maska s ovnujskim rogovima.

Inv. br.: Et 17142.

Dimenzije: Dulj. 31 cm, šir. 16 cm.

Materijal: Vrbovo drvo, ovnujski rogovi, limena pruga.

² Birkon od mađ. rij. birkon ovan, birka ovca. U Međimurju danas nazivi birkon, birka služe kao općenit naziv za ovna i ovcu.

Opis: Kao inv. br. Et 17141. Maska obojena vodenim bojama, naizmjenično smeđe, ljubičasto i ružičasto. Površina maske nešto je bolje obrađena, premazana lojem i zato se sjaji. Dio obrazine nad čelom i kalota učvršćeni su međusobno kožnatim remenom. Učvršćuje se uskom limenom prugom, koja preko zatiljka glave spaja donji dio obrazine i stražnji dio kalote.

Ukras i likovni izraz: Maska obojena spomenutim bojama i sjajem; u cjelini daje veoma groteskan izraz.

Porijeklo: Selo Turčišće. Izradio Ignac Lacković, a otkupljena je iz kuće Stjepana Paťafte, Turčišće. Do 1957. upotrebljavana uz fašničke običaje.

Datiranje: Izrađena 1947., otkupljena 1957.

Stanje očuvanosti: Rabljena, neoštećena (vidi tabla XIII).

6. **Naziv predmeta:** L a m p a b i r k o n, maska s ovnujskim rogovima.

Inv. br.: Et 17143.

Dimenzije: Dulj. 29 cm, šir. 15 cm.

Materijal: Vrbovo drvo, ovnujski rogovi, uzica.

Opis: Kao inv. br. Et 17141. Maska je lagano obojena vodenom crvenom bojom, koja na drvenoj podlozi prelazi u smeđu. Nadočni lukovi lagano su naznačeni crnom bojom. Nad čelom je maska učvršćena kožnatim remenjem. Učvršćuje se preko zatiljka uzicom.

Ukras i likovni izraz: Obojena spomenutim bojama; u cjelini maska je masivna i daje veoma groteskan izraz.

Porijeklo: Selo Turčišće, izradio Ignjat Lacković, otkupljena od Zvonka Lepena. Vlasnik je upotrebljavao masku uz pokladne običaje na fašnički utorak 1957.

Datiranje: Izrađena 1948., otkupljena 1957.

Stanje očuvanosti: Uporabom oštećena, grubo krpana kožnatim remenčićima (vidi tabla XIV).

7. **Naziv predmeta:** L a m p a ć u k, drvena maska.

Inv. br.: Et 17146.

Dimenzije: Dulj. 26 cm, šir. 20 cm.

Materijal: Vrbovo drvo, uzica.

Opis:

L a m p a ć u k je izvana plastično oblikovana u grotesknom izrazu ljudskog lica, iznutra izdubena. Sastoji se od tri dijela, to su: obrazina, tjemeni dio koji ovdje nema oblik kalote, već je ravan, na krajevima nešto zaobljen, i g o b e c u obliku ptičjeg kljuna. To je oštar kljun, veoma rastvoren, po čemu maska i nosi naziv l a m p a ć u k. Očni otvori i usta su izrezani. Obrazina je zaobljena, bez mnogo plastičnosti i sa slabo naglašenim okruglastim nosom. Lagano je obojena crvenilom od papira, iako se na grubo obrađenoj drvenoj podlozi rumenilo jedva primjećuje. Nadočni lukovi, prostor oko očiju i brkovi označeni su modrom pisaljkom, također jedva primjetno. Učvršćuje se preko zatiljka uzicom.

Ukras i likovni izraz:

Obojena spomenutim bojama. Specifičan izraz ova maska ima po kombinaciji antropomorfnih i zoomorfnih elemenata.

Porijeklo:

Selo Dekanovac, otkupljena od Đure Furdi.

Datiranje:

Izrađena poslije drugoga svjetskog rata, otkupljena 1957.

Stanje očuvanosti: Rabljena, neoštećena (vidi tabla XV).

POPIS SLIKA

Tabla VII	sl. 1	Deva s maškurima lampama i nap'hancima, Turčišće 1957. god.
Tabla VII	sl. 2	Maškuri nap'hanci, u pozadini konj, Turčišće, 1957. god.
Tabla VIII	sl. 3	Maškuri nap'hanci i maškuri lampa, Turčišće, 1957. godine.
Tabla VIII	sl. 4	Maškuri svati u plesu, Turčišće, 1957. god.
Tabla IX		Maska larfa, inv. br. Et 17122.
Tabla X		Maska čaplja krava, inv. br. Et 17144.
Tabla XI		Maska čaplja koza, inv. br. Et 17145.
Tabla XII		Maska lampa birkon, inv. br. Et 17141.
Tabla XIII		Maska lampa birkon, inv. br. Et 17142.
Tabla XIV		Maska lampa birkon, inv. br. Et 17143.
Tabla XV		Maska lampa ćuk, inv. br. Et 17146.

Slike sa tabla VII i VIII snimila P. Gabrić, a od Table IX do XV M. Gušić. Autorima fotografija srdačno se zahvaljujem.

TABLE DES ILLUSTRATIONS

Planche VII	fig. 1	Chameau avec maškuri lampa et nap'hanci, Turčišće, 1957.
Planche VII	fig. 2	Maškuri nap'hanci avec cheval dans le fond, Turčišće, 1957.
Planche VIII	fig. 3	Maškuri nap'hanci et maškuri lampa, Turčišće, 1957.
Planche VIII	fig. 4	Maškuri de mariage dansants, Turčišće, 1957.
Planche IX		Masque larfa, enregistré sous le No. Et 17122.

Planche X	Masque héron-vache, enregistré sous le No: Et 17144.
Planche XI	Masque héron-chèvre, enregistré sous le No: Et 17145.
Planche XII	Masque lampa-bikon, enregistré sous le No: Et 17141.
Planche XIII	Masque lampa-bikon, enregistré sous le No: Et 17142.
Planche XIV	Masque lampa-bikon, enregistré sous le No: Et 17143.
Planche XV	Masque lampa-chouette, enregistré sous le No: Et 17146.

Les images sur les planches No: VII et VIII ont été photographiées par Mme P. Gabrić, et les suivantes par Mme M. Gušić. Aux auteurs grand merci.

RÉSUMÉ

Sur quelques coutumes du carnaval et quelques masques en bois dans le Medjmurje

Le Musée ethnographique de Zagreb a étudié le Medjmurje de 1946 à 1957. Il a alors noté particulièrement les coutumes du carnaval dans le village de Turčišće où il a rassemblé le plus grand nombre de masques en bois que la tradition ait conservés.

Les coutumes du carnaval commencent 14 jours avant Mardi gras, et atteignent leur paroxysme le dernier dimanche avant le carême et le Mardi gras.

Hommes et femmes déguisés portent les noms de »maškuri«, »baukači« ou »kugači«. Le déguisement est divers; on peut voir d'anciens costumes nationaux, des habits démodés, parfois même des peaux de moutons ou de chèvres, ainsi que de la paille. Les visages des »maškuri« sont recouverts de masques en bois; il arrive également qu' on peint les visages. L'emploi des masques de papier vendus dans le commerce commence aussi à se répandre. Les »maškuri« tiennent souvent à la main quelques colifichets — insignes qu'ils portent également attachés à leurs habits: clochettes de bronze, chaînes, bâtons ou balais. Souvent on transpose les sexes. Les »maškuri« sont gais, voire même bruyants; certains chantent des chansons appropriées en s'accompagnant d'instruments spéciaux, capables de produire un grand vacarme (prda); il y en a qui parcourent le village en silence. Les carrefours (fruk), sont, par excellence, leurs lieux de rassemblement, ils y dansent et cabriolent.

Les »maškuri« peuvent faire irruption individuellement ou en groupe plus ou moins important. Le masque individuel le plus fréquent était celui de la mort, qui, aujourd'hui a presque complètement disparu. Les groupes de moindre importance sont le plus souvent: un gitan avec son épouse et son enfant; un compère, sa commère et leur enfant; un vieillard et sa femme. Les grands groupes les plus connus étaient »hertarija« et »le labourage du village«. La »hertarija« représentait un troupeau de bovins ou de caprins où se trouvait également souvent le masque du héron (Planches X et XI). »Le labourage du village« comprenait une charrue et était effectué par des »naphanci« et des »lanternes« (Planche VIII fig. 3). Certains groupes comprenaient un chameau ou un cheval (Planche VII fig. 1 et 2).

Tous les »maškuri« se rassemblent à la fête de clôture, puis dans un lieu déterminé, font le procès du gitan.

Durant les recherches effectuées le Musée a racheté sept masques en bois que l'on peut répartir en trois groupes:

a) masque anthropomorphe — larfa, exemplaire enregistré sous le No Et 17122 (Planche IX).

b) masque zoomorphe du héron, exemplaire enregistré sous le No Et 17144 et Et 17145 (Planches X et XI).

c) masque aux éléments anthropomorphes et zoomorphes — lampa, birkon, exemplaires enregistrés sous les No 17141, Et 17142, Et 17143 et Et 17146 (Planches XII—XV).

La description, l'origine, l'époque et la localisation des masques ont été effectuées d'après les matériaux du Catalogue de l'inventaire du Musée ethnographique de Zagreb.